

Open brief aan de Vaste Kamercommissie voor Justitie

Gemiste kans

Dezer dagen had Nederland de kans een groot onrecht te repareren. Maar met hun schrijven 5528861 dd 9 juni jl¹ aan de Tweede Kamer hebben de Minister van Justitie, Staatssecretaris Albayrak en de Minister van Buitenlandse Zaken die kans niet gegrepen. Hoewel zij het ten aanzien van ca 350 asielzoekers die al jaren in onzekerheid over hun toekomst in ons land verblijven omdat zij volgens art. 1F Vluchtelingenverdrag worden verdacht van oorlogsmisdaden, criminaliteit of mensenrechtenschendingen², belangrijk vinden dat 'het recht zoveel mogelijk zijn loop krijgt', ziet het daar bij nadere beschouwing niet naar uit. Dat geldt ook de ca 800 gezinsleden van deze zg 1F-ers, waaronder vele kinderen die hier geboren en getogen zijn.

Het begint er in de brief al mee dat art. 1F een belangrijke bepaling wordt genoemd, omdat ze ervoor zorgt dat personen die zich schuldig hebben gemaakt aan schending van ander persoonlijke waardigheid, niet in aanmerking komen voor bescherming als vluchteling. Een krantenbericht over dit schrijven is dan ook getiteld '*Nederland streng genoeg voor oorlogsmisdadigers*' (Trouw 10 juni jl.). *Art. 1F betreft echter geen oorlogsmisdadigers maar mensen die daarvan verdacht worden.* En naar humanitaire maatstaven zijn mensen geen misdadigers, *tenzij het tegendeel bewezen is.* Hoewel voor dat bewijs in het vreemdelingenrecht andere maatstaven gelden dan in het strafrecht (daarover hieronder meer), blijft deze maatstaf geldig.

Door persoonlijke bekendheid met een betrokkene, merk ik, hoeveel psychisch leed het toebrengt, als misdadiger te boek te staan, ingeval men zich van geen kwaad bewust is, afgezien van het onrecht dat iemand daarmee wordt aangedaan. Men kan het óók een aantasting van iemands 'persoonlijke waardigheid' noemen! Reeds eerder is de Staatssecretaris op de vingers getikt omdat zij 1F-ers als 'oorlogsmisdadigers' en niet als 'vermeende' oorlogsmisdadigers betitelde. Ook kamerleden laten, blijkens de verslagen van de debatten van 5 en 7 juni 2007 over deze zaak, voortdurend na, dit onderscheid te maken en geven daarmee duidelijk van een vooroordeel blijk. In het onderhavige schrijven is dit vooroordeel eveneens latent aanwezig. Hieronder een toelichting.

Waarom is hier sprake van onrecht?

In de kamerdebatten van 5 en 7 juni 2007 is er van veel kanten terecht op gewezen dat wij hier geen oorlogsmisdadigers en criminelen willen hebben. Maar *ook is gesignaleerd (1) dat Nederland in vergelijking met andere landen wel erg gemakkelijk is geweest met toekenning van de status van 'verdachte van oorlogsmisdaden'*. En *(2) dat er nagenoeg geen strafprocessen op zijn gevolgd*, zodat betrokkenen geen kans krijgen, van die status af te komen, door vrijspraak of het uitzitten van een straf.

In bovengenoemd schrijven – een jaar na dato! – worden deze bezwaren zonder overtuigende argumenten van de hand gewezen.

Ad **(1)** wordt gesteld dat de Staatssecretaris alleen hoeft 'aan te tonen, ernstige redenen te hebben' om te 'veronderstellen' dat 1F van toepassing is op de betrokkene. Er hoeft volgens het schrijven niets bewezen te worden in strafrechtelijke zin; de *veronderstelling* dat hij heeft deelgenomen³ (personal participation), of zelfs alleen daarvan 'weet heeft gehad of had behoren te hebben' is voldoende ('knowing participaton'). Dat kan bijvoorbeeld het geval zijn als hij gewerkt heeft bij een organisatie waar zulke misdaden werden gepleegd.

Hoewel het schrijven vermeldt dat alle 1F tegenwerpingen individueel zijn getoetst, erkent het op dit punt dat de veronderstelling mag worden gebaseerd op 'Algemene informatie' over het soort positie dat betrokkene bij zo'n organisatie bekleedde. Het geldt, naast Irakezen die meewerkten aan het Saddam-regime, ook Afghanen die gewerkt hebben bij de Khad en Whad, waaromtrent een ambtsbe-

¹ brief + notitie, hier meest gezamenlijk, soms afzonderlijk aangehaald

² hier kortheidshalve 'oorlogsmisdaden' genoemd

³ c.q. daartoe opdracht heeft gegeven of daaraan heeft meegewerkt

richt van Buitenlandse Zaken werd uitgebracht. Zij kunnen bijna altijd van 'knowing participation' worden verdacht.

De individuele toetsing lijkt in deze gevallen te hebben ingehouden dat de verdachten in de gelegenheid werden gesteld, het ongelijk van de 1F tegenwerping *aan te tonen* of tegenwerpingen daartegen in te brengen. Maar terwijl omschreven wordt wanneer de 1F veronderstelling *afdoende is aangetoond door de Staatssecretaris, gebeurt dat voor het aantonen van het tegendeel door de verdachte niet*. Staat het de IND dus vrij, de argumenten van de verdachte al dan niet aannemelijk te achten?

Schrijnend is daartegenover een krantenbericht (Trouw 26-6-2007) over de vrijspraak, door de Haagse rechtbank, van een generaal die plaatsvervangend hoofd was van de Khad-e-Nezami. Hoewel daar ernstige mishandelingen plaatsvonden, was de rechtbank niet overtuigd dat hij daaraan zelf had deelgenomen. Schrijnend, omdat niet valt aan te nemen dat betrokkene aan die martelingen niet heeft meegewerkt of er minstens van heeft afgeweten. Blijkbaar is voor het strafrecht 'knowing participation' geen grond voor veroordeling en dient 'personal participation' niet alleen verondersteld maar wél bewezen te worden.

Vermeldenswaard is in dit verband dat de Adviescommissie Vreemdelingenzaken (ACVZ) aanbevolen heeft, de informatie waarop 1F tegenwerpingen berusten, regelmatig te toetsen. Volgens het schrijven gebeurt dit ook, maar onduidelijk is, of dat tot *heroverweging van reeds beoordeelde en op grond van 1F afgewezen asielaanvragen* kan leiden. Dat geldt ook een andere ACVZ aanbeveling, nl. om te onderzoeken of het ambtsbericht van Buitenlandse Zaken betreffende Khad/Whad in het licht van eventuele nieuwe informatie nog anders geïnterpreteerd kan worden. *Kan dat tot heroverweging leiden?* Bovendien, dit onderzoek zal door Buitenlandse Zaken zelf verricht worden. Hoe onafhankelijk is het dan nog? Volgens het schrijven is er ook weinig kans op betrouwbare en objectieve informatie, gezien 'de internationale bekendheid van het Nederlandse beleid' en 'het verstrijken van de tijd'. Daarom wordt niet uitgesloten dat 'aan de uitkomsten van nieuw onderzoek bezwaarlijk betrouwbare conclusies worden verbonden'. Hoogstwaarschijnlijk zal deze ACVZ aanbeveling de huidige 1F verdachten dus weinig soelaas bieden. De gehele redenatie verraadt de latente aanwezigheid van het bovengenoemde vooroordeel.

Desondanks gaat het schrijven ervan uit dat de tegenwerpingen van art. 1F 'in rechte' zijn komen vast te staan'. *Om wat voor recht gaat het hier?*

Ad (2) Gezien het bovenstaande is zeer belangrijk dat genoemde verdachten voor de rechter gedaagd worden, opdat kan komen vast te staan of zij zich werkelijk aan oorlogsmisdaden schuldig hebben gemaakt. Hieromtrent wordt gesteld dat 'het een cruciaal element is in het beleid'. Toch is het OM daar in slechts vijf gevallen toe overgegaan. Nederland heeft hiertoe niet altijd rechtsmacht en er zijn ook belemmeringen in de bewijsgaring.

Leidt dit ertoe dat er in dit opzicht een soort 'klassejustitie' ontstaat? Dat een grote baas als de bovengenoemde wél voor het recht wordt gedaagd, wellicht omdat het OM participatie aan oorlogsmisdaden bewijsbaar acht, terwijl laaggeplaatsten over wie niets bekend is, voor onbepaalde tijd verdachte blijven en in onzekerheid over hun toekomst?

Een andere reden waarom de verdachten geen strafrechtelijke vervolging krijgen, is onvoldoende capaciteit voor de vervolging van internationale misdrijven. De capaciteitsbehoefte van het Team Internationale Misdrijven 'zal worden getoetst en zonodig bijgesteld'.

Een jaar na de kamerdebatten over deze zaak is deze uitspraak als gotspe aan te merken. Op 5 juni 2007 heeft Minister Hirsch Ballin namelijk tegenover uw commissie uitdrukkelijk het idee van capaciteitsuitbreiding afgewezen: daar zou onvoldoende werk voor zijn. Maar hij zou 'de capaciteitsvraag opnieuw aan de orde stellen', mocht later blijken dat er meer werk te doen is inzake 1F gevallen. Blijkt dat dan nu pas, terwijl het in de gehele discussie om mensen gaat die vóór 1 april 2001 hun asielaanvraag indieden? Zal dan nu pas worden getoetst en zonodig bijgesteld? Terwijl de Minister op 5 juni

2007 verklaarde dat 'de rol van Nederland in de internationale rechtsorde' vergde, dat politie en OM 'over de noodzakelijke capaciteit beschikken om tot het beste sluitstuk te komen van een 1F constatering....'?

Na het generaal pardon nu een generaal vonnis?

Curieus is dat de ACVZ wel pleit wel voor nieuw onderzoek - met name ingeval van Afghanen - maar tegelijk argumenten aanvoert waarom juist de Afghaanse regering moet meewerken aan hun uitzetting. In een interview (Trouw 21-5-08) stelt de voorzitter ook nog dat het *niet* aan Nederland is, op strafvervolgning aan te dringen. Ze 'moeten Nederland uit, dat is het belangrijkste'. Een generaal vonnis, zou men kunnen zeggen, mede gezien de *algemene* informatie waarop in principe de *veronderstelling* van de 1F tegenwerping berust.

Dan is het voorstel dat fractievoorzitter Pechtold van D66 tijdens een kamerdebat dd 7-6-07 deed, om een onafhankelijke instantie te laten oordelen over onduidelijke gevallen, rechtvaardiger. *Een nieuw soort 'schrijnende gevallen regeling' zouden wij ervan willen maken, of liever: een nieuwe kans regeling, voor zowel een verdachte als zijn familieleden.*

Zo'n instantie zou ook nog een ander aspect kunnen laten meewegen. Door jaren achtereen tot nietsdoen te zijn gedoemd in een asielzoekerscentrum of ander tijdelijk onderkomen, waarbij zij ook nog tweemaal per week moeten 'stempelen' (zich melden dus bij de Vreemdelingenpolitie), *hebben deze verdachten al een straf te pakken*, al dan niet verdiend. Als een mij bekend voorbeeld kan een Afghaan genoemd worden die zowel onder de communisten als onder de Taliban gevangen zat. 'Ik zit nu voor de derde keer gevangen', is zijn bittere vaststelling na acht jaar wachten. En wat te denken van iemand (een denkbeeldig geval) die op zijn 25^e, na de val van de communisten, vluchtte en zijn beste jaren voorbij heeft zien gaan, zonder werkervaring of scholing te hebben opgedaan, of promotie te hebben kunnen maken? Heeft hij nog kans op een behoorlijk bestaan, als hij alsnog berecht en toegelaten zou worden, na bijvoorbeeld zijn 45^e?

Is er trouwens in alle debatten over 1F-ers ooit op gewezen *dat Nederland langzamerhand een grote schuld op zich heeft geladen door hun onzekerheid jaren en jaren te laten voortsliepen, kinderen in onzekerheid en angst omtrent hun toekomst te laten opgroeien, de vaders tot werkloosheid en daarmee hele gezinnen tot een armoedig bestaan te doemen?*

Na de vlucht geen nieuwe toekomst

Ook andere asielzoekers hebben jarenlang in onzekerheid geleefd, niet wetend, of en waar zij na hun vlucht nog een toekomst konden opbouwen. Vluchten, je familie, je hebben en houden verlaten, een gevaarlijke route volgen om vervolgens in een volslagen vreemd en vreemdtalig land aan te komen, is dramatisch. Om dan nog jarenlang in onzekerheid te verkeren of je mag blijven, is haast onmenselijk. Voor tienduizende niet-verdachten is hieraan – zij het veel te laat - dankzij het generaal pardon een eind gekomen. Dat was maar goed ook; ook tegenover hen had Nederland een schuld van schandelijk lange wachttijden opgebouwd.

Ook een misdadiger doorloopt een dramatische route. Maar na het uitzitten van een straf is zijn terugkeer in de maatschappij, ondanks barrières, in principe mogelijk. *Is het aanvaardbaar dat er niets mogelijk is voor iemand die alleen maar verdacht wordt van (oorlogs)misdaden?*

Mede gezien het advies van de ACVZ, is er niet veel hoop voor de betrokkenen. Ze behouden de status van verdachte en moeten als zodanig behandeld worden, inclusief hun familieleden. Opsluiting dus in een opvangcentrum en zo spoedig mogelijk uitzetting, ook al ben je na een jaar of acht goed ingeburgerd, ook al heb je inmiddels kinderen die zich Nederlands voelen. Krijgen de familieleden wel een verblijfsstatus, dan moeten vader en gezin maar gescheiden worden. Alleen als vader 'aantoonbaar gevaar' loopt in eigen land, kan hij noodgedwongen als 'gedoogde illegaal' blijven. Zonder recht op werk, ziektekosten, huisvesting en andere bestaansvoorwaarden. Ook wordt steeds opnieuw getoetst of het gevaar nog bestaat en wordt nagegaan of hij soms in een derde land terecht kan. Een verblijfsstatus is pas mogelijk na tien jaar. Hoe moet de verdachte trouwens dat gevaar aantonen?

Vertraging terwille van zorgvuldigheid?

Het schrijven en de hele afhandeling van de 1F affaire schijnt zo laat te komen (nogmaals: het betreft mensen die vóór 1 april 2001 een asielaanvraag indienden) omdat er 'zo groot mogelijke zorgvuldigheid' moet worden betracht, werd mij telefonisch vanwege uw commissie uitgelegd. *Onbegrijpelijk is*

echter waarom dan niet allang een moratorium op de uitzettingen is ingesteld. Volgens het schrijven waren er (oorspronkelijk?) 700 1F-verdachten. Dat betekent dat 350 personen (voorzover niet overleden; af en toe waren er berichten van zelfmoorden) hun conclusies hebben moeten trekken: meegewerkt hebben aan vertrek of in de illegaliteit zijn ondergedoken. Maar ook is een er aantal (hoeveel, meldt het schrijven niet) onder dwang uitgezet. Stuk voor stuk dramatische ontwikkelingen voor de betrokkenen. Dit alles dus op basis van onbewezen verdenkingen. Is hier sprake van zorgvuldigheid?

Conclusie

Bij deze vraag ik daarom de Vaste Commissie voor Justitie dringend, de schande van veel te lange wachttijden te repareren door een nieuwe kans-regeling, die ingeval er geen strafproces mogelijk is, niet alleen zorgvuldige individuele heroverweging van de status van 'verdachte' mogelijk maakt en van de situatie van familieleden van verdachten, maar ook rekening houdt met hun mate van inburgering en die van hun familieleden.

Tevens verzoek ik u, ervoor te zorgen dat er in ieder geval niet wordt overgegaan tot een generaal 'vonnis' tot uitzetting, noch tot de ontreddende verplaatsing naar en vernederende opsluiting in een opvangcentrum.

M.A. Laeyendecker-Thung

(O.m. oud hoogleraar godsdienstsociologie R.U. Leiden, gewezen leidster Multidisciplinair Centrum voor Kerk en Samenleving te Driebergen, 'inburgeringsoma' van twee vluchtelingengezinnen)